

דף הרה"בית

י"ד ע"י הרה"ג ר' יהושע נחמן שליט"א מרבני בית ההוראה לענייני דיבת

גליון פ"ו

פרשת תולדות

נושא השבוע

פועל שמשאיר את המחיר בגלל ששילמו לו מראש

דבר העורך

בפרשת השבוע פרשת תולדות ויתן לך האלקים מפל השמים ומשמני הארץ ורב דגן ויתירש:

יש לציין מה שפירש בכלי יקר [פירוש השלישי]: לדייק מהו הלשון 'ו' ויתן לך ולא כתיב ויתן לך, יש אומרים, ... שכידוע יש לאדם לעשות פעולות מעשיות כדי שיזכה שעל ידי זה יחול השפע, לכך נאמר ויתן, רוצה לומר, אחר שעשית כבר כל אשר היה בכח לעשות אז גם ה' יתן לך מאוצרו הטוב, אמנם באמת דווקא, כי לא ישלח ה' עזרו למי שפועל פעולות ותחבולות אנושיות לא בצדק ולא באמת ומשפט, אבל למי שיתעסק באמת ואמונה ישלם ה' עזרו מקודש.

פירוש שאם האדם עושה עבודתו ב'אמת' שייך שאחר כך יזכה שעל זה יבוא הברכה ויתן לך האלקים שאחר שהאדם עשה פעולתו פעולת אמת יתן לו הקב"ה הצלחה על ידי זה, אבל חלילה אם ח"ו אינו מתנהג בעבודתו על פי התורה ח"ו, האיק ימשך אחר כך, לכן כתיב ויתן לך האלקים, שהאדם יעשה מלאכתו באופן שיזכה שאחר כך ישרה על זה ברכת ה' כשזה על פי התורה.

פסקי הלכות

בענין לשלם מראש לפועל

א. זמן התשלום לפועל מן הדין.

ביום שהפועל סיים לעבוד, זה הזמן שחייבים לשלם לו מן הדין, וגם בעבודה מתמשכת, הזמן הוא כשמסיים את העבודה, אלא שאם מנהג המדינה לשלם קודם, בזה הולכים אחר המנהג, וחייב לשלם קודם.

ב. להקדים לשלם לפועל "מחיר הרגיל" לפני שהתחיל לעבוד.

כתבו הפוסקים [ראה בחלקת בנימין סימן קע"ו עמוד תקצ"ח ד"ה ושכרו, וכן הכריע בפשוטו הגאון ר' מאיר שטיינברג שליט"א בשיעורים], שמותר להקדים לשלם לפועל על עבודתו מחיר הרגיל, אפילו קודם שהתחיל לעבוד את עבודתו, באופן שאין ידוע שמוזיל לו.

[אלא שיש לציין שכדאי לקיים מצוות ביומו תתן שכרו, עדיף לשלם את הכסף רק ביום שסיים הפועל את המלאכה, וראיתי בשם הגאון ר' שמאי גרוס שליט"א, שיש עצה שיקדים לשלם לפועל עוד קודם, ויאמר לו שהכסף עד שגומר לעבוד זה כפקדון ביד, וכשמסיים את העבודה אז הוא מקנה לו את הכסף, ובאופן כזה מקיים מצוות ביומו תתן שכרו, [אולם אם הפועל רוצה להשתמש עם הכסף בינתיים, שוב הוי הלואה]

לדוגמא, מי שעובד לפרנסתו, למסור שיעורים ודרשות, ומבקש על זה סכום של 600 ₪, שכן טירחא, והזמינו אותו שיבוא לדרוש לאיזה מסיבה של מצוה, וישלמו לו סך זה, מותר לשלם לו מיד בשעת ההזמנה, [ואפילו אם הזמינו אותו עוד זמן רב קודם, מותר לשלם לו את הכסף. [מיד בשעה שמזמינים אותו, או אחר ההזמנה], אפילו קודם הזמן שבה לדרוש.

ג. ואף שיש לנו חשש שמא יתייקר המחיר לא גזרו ומותר

ומשמע בפוסקים שבשכירות פועל לא אסרו חכמים באופן כזה אף ששייך חשש שיעלה המחיר עד הזמן שיבוא לדרוש, ויבקש על זה 650 ₪, ואם כן יש לנו לחוש שמא בגלל שהקדימו לשלם לו מראש לכן הוא מוכן לבוא אז אף במחיר הזה, [ואם היו משלמים לו רק אחר כך, אולי היה אומר לבסוף שכבר מבקש שכר טירחא יותר 700 ₪], אפילו הכי לא גזרו בזה חכמים, והטעם שבענין זה סמכו שחשיב שיש לו לפועל את העבודה, ומיד מקנה לבעל הבית את הזכות בעבודתו, וממילא אין הכסף נידון כהלואה, ואין בזה איסור ריבית.

הפינה של הילדים

לדגמא ילד שלם מראש לאדם אחד והבטיח לו תקון במחיר של עכשו

יש אדם אחד באזור שמתקן כל מיני בעיות באופנים, במחיר מוזל, ויש דברים שיש לו על זה מחיר קבוע, לדגמא לנפח גלגל לוקח על זה 5 ₪, יום אחד יצא האויר מהגלגל של האופנים של 'חזקי' והלך לאותו מתקן והיה לו מטבע של 10 ₪, ולא היה לו עוף, ואמר ל'חזקי' שה 5 ₪ שגשאר יהיה תשלום על עוד פעם שיבוא אליו למלאות את הגלגל, [ונתן לו על זה איזה פרטיס זכות] בא 'חזקי' לשאל אם צריך לחשב שאולי עד שיתקן יעלה המחיר והוא יתקן במחיר הזול, וזה פרבית שבגלל שהקדים לשלם מראש, לכן מקבל במחיר הזול, או שמתר לשלם לו מראש, ואף אם לבסוף יעלה המחיר.

תשובה

הדין שמכין ששלם לאדם זה מחיר הרגיל, מתר לאדם זה לתן לו פרטיס שיש לו זכות לנפח עוד פעם את הגלגל במחיר הזה, אפלו שיכול להיות שיעלה המחיר. אבל אם זה מבצע לשבוע זה, ויודעים שאחר כך יעלה המחיר, אסור שישלם עכשו על 10 תקונים במחיר הזול, שהרי הוא מוזיל לו רק אם ישלם לו מראש.

ברכת מזל טוב

להרה"ג ר' ירמיה' מנחם כהן שליט"א - אב"ד פאריז
לרגל נישואי נכדו הבה"ה משה ב"ר יחזקאל באב"ד נ"י
ולרגל נישואי נכדתו הכלה החשובה שתח"י ב"ר מרדכי הרצוג ז"ל

לעילוי נשמת

הרה"ח ר' שמואל צבי ב"ר יוסף חיים גרינוולד ז"ל
נלב"ע ל' מרחשוון ת.נ.צ.ב.ה.
נודב על ידי בני המשפחה שליט"א

מעשה בריבית

שילמו לו בהתחלה ולכן מוכן להשאיר את המחיר

שאלה ממעשה שהיה, מוסד הזמין 'דרשן' שמוסר דרשות בליווי מצגת, [וכדומה], שיבוא לדרוש עם המצגת בענין מסויים [שלמדו שם בתקופה זו], בראש חודש חשוון, וסוכם שישלמו לו סך 1,000 ₪. ומסיבות שונות שילמו לו את הכסף מראש לחשבון הבנק שלו. אלא שלבסוף לא הסתדר לשני הצדדים שיהיה השיעור בראש חודש חשוון, ולכן דחו את השיעור, וסיכמו שיבוא בהזדמנות אחרת לדרוש ולהראות את המצגת במוסד. ולמעשה לבסוף קראו לו שיבוא באחד מימי החנוכה, לדרוש ולהראות את המצגת, והדרשן הסכים אלא שבתקופה זו עלה המחיר, כדלהלן.

ולכן נתעורר לשאול מצד הלכות ריבית אם יש בזה איסור, והשאלה נחלקת לשנים:

1. האם היה מותר לשלם לו מראש סך 1,000 ₪, קודם שבא לעבוד, או שהיה אז חשש איסור מחשש שמא אחר כך כשיבוא לעבוד יעלה המחיר ויבקש יותר, ובגלל שהקדימו לשלם לו לא ידרוש ממוסד הזה יותר.
2. על הצד שבאמת יש היתר לשלם מראש ל'דרשן', יש לשאול אם מותר לו עכשיו להשאיר את המחיר, סך 1,000 ₪, אף שכבר מבקש ממוסדות אחרים יותר, שמכיון שבתחילה היה זה המחיר האמיתי, שוב עכשיו אין איסור לעשות מלאכתו אף ששונה יותר. או שיש חשש איסור בזה, שיכול להיות שבגלל ששילמו לו מראש, לכן אינו מעלה את המחיר.

תשובה

יש לחלק את התשובה לב' סוגי תשלומים

ויותר מזה, שגם באופן שהדרשה שמוסר בימי החנוכה שוה יותר, כגון שעל דרשה בימי חנוכה דורש יותר כסף ממה שמבקש ביום אחר [בגלל שיש אז יותר ביקוש, וכדומה]. וכן אם הוסיף למצגת שלו עוד פרק, שבגלל זה העלה את המחיר.

גם באופן זה שיוצא שנותן עכשיו דרשה ששוה יותר, גם כן נראה שיש להקל שיבוא למסור את הדרשה על אותו מחיר ששילמו לו מראש,

שמצינו [ש"ע סי' ק"ס ס"ד], במי שהקדים לשלם כסף כדי לקנות חפץ, והיה בהיתר, מותר למוכר [הלוא] אחר כך להוסיף בשעת פרעון קצת יותר מהחוב, אם אינו מפרש שמוסיף בגלל שהקדימו לשלם לו, והוא הדין בזה, שהוא התחייב לבוא לדרוש באותו מוסד, יכול אחר כך להוסיף דרשה קצת יותר יקרה, ואין איסור בזה.

ד. **ובתנאי שאינו מפרש שבגלל הקדמת המעות מוזיל** אולם באופן כזה שנתבאר באות ג. יזהר שבשעה שמגיע לדרוש לא יפרש שבגלל שהקדימו לשלם לו, לכן הוא מוכן לדרוש גם במחיר שביקש בתחילה. [וגם באופן שאינו מוסיף יותר כדוגמא ראשונה, גם כן לא יפרש שבגלל ששילמו מתחילה לכן מחזיק לו את המחיר, ע"פ שיטת כמה ראשונים, יעויין ברית יהודה סי' כ"ד הערה כ"ד]

א. חלק א' האם היה מותר להקדים לשלם מראש

אם מוזיל את המחיר בגלל שמקדימים לשלם לו, באמת שייך איסור להקדים לשלם מראש, [ש"ע סי' קע"ו ס"ח].

אבל באופן שמקדים לשלם לפועל, והפועל אינו מוזיל את המחיר, באופן זה כתבו הפוסקים שלא מצינו איסור להקדים לשלם מראש, ולכן היה מותר ל'דרשן' לקבל את הכסף מראש, קודם שבא לדרוש ולהראות את המצגת.

ב. אם יכול למסור את הדרשה במחיר שהיה מתחילה.

הכלל בזה הוא, שבאופן שהתירו חכמים לסכם מראש את המחיר, ולא חששו שמא יתייקר, [בגלל שהחשיבו את הכסף שכבר קונה עכשיו], באופן כזה אפילו אם אחר כך התייקר גם כן לא גזרו, [שנחשב שהתייקר ברשותו של הלוקח].

אבל אם היה הסכם של איסור בשעת הפסיקה, [בשעה שסיכמו על העבודה והמחיר] מחשש שיתייקר, והיה אסור להם לסכם לשלם מראש ולסכם את המחיר, באופן זה אסור להוסיף לבסוף אם התייקר.

ובדוגמא זה שהיה מותר למוסד לשלם מראש ולסכם מראש על המחיר, אין איסור אחר כך לדרשן שיבוא לדרוש במחיר שסיכמו מראש.

ג. בב' אופנים שהמחיר באמת יותר יקר, גם יש להתיר

העולה להלכה

1. להקדים לשלם מראש לפועל [מחיר רגיל] ולסכם שיעבוד במחיר הזה - מותר.
2. אם אחר כך העלה את המחיר, והוא מוכן לעבוד על אותו סכום שסיכמו מראש, גם כן מותר.
3. [ודוקא אם לא הוזיל בהתחלה בגלל ששילמו לו מראש].
4. וגם אם נותן אחר כך שירות יותר טוב במחיר שסיכמו, בגלל ששילמו לו מראש, או שמחזיר העבודה אחר כך בזמן ששוה יותר, יש להקל שיעבוד באותו מחיר ששילמו מראש.
5. אבל בתנאי שלא יפרש שבגלל ששילמו לו מראש לכן מוזיל.